

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน

Legal Measures for Textbook Copyright Protection

สุนัย ทะคำสอน และ ดุจตะวัน อินสร

Suwanai Thakumsorn and Duttawan Insorn

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University, Mahasarakham University

E-mail: thakumsorn88@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0571-2643>

Corresponding author E-mail: duttawan@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4192-7350>

Received 20/10/2022

Revised 24/10/2022

Accepted 25/10/2022

บทคัดย่อ

สถานการณ์ปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย มาช่วยทำการผลิต คัดลอก และเผยแพร่ผลงานต่าง ๆ ให้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น และขณะเดียวกันผู้ไม่ใช่เจ้าของลิขสิทธิ์ก็ใช้เทคโนโลยีเหล่านั้น มาทำซ้ำ เผยแพร่งาน อันมีลิขสิทธิ์ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีนักศึกษาหรืออาจารย์ได้นำตำราไปถ่ายสำเนาเอกสารโดยตนเองหรือนำไปที่ร้านถ่ายเอกสารให้ดำเนินการให้ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน อันเป็นการทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน (2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตำราเรียน และ (3) เพื่อให้ได้มาตรการในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเป็นการวิจัยข้อมูลจากเอกสารที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่า (1) การคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน เป็นการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องมีการขึ้นทะเบียนก็ได้รับการคุ้มครองโดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 (2) การยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตำราเรียนถูกบัญญัติไว้เป็นหลักการกว้าง ๆ ยังไม่มีความชัดเจน และ (3) มาตรการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียนปัจจุบัน ยังไม่มีข้อกำหนดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกำหนดสัดส่วน หรือปริมาณงานสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ตามหลักการใช้งานโดยชอบธรรม ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาออกกฎกระทรวง หรือประกาศกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับสัดส่วนหรือปริมาณงานที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นธรรม และมหาวิทยาลัยควรออกระเบียบหรือประกาศกำหนดให้อาจารย์ผู้เขียนตำราเรียนไปขึ้นทะเบียนกับมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นข้อมูลในการยืนยันความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ และได้รับความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย

คำสำคัญ : ลิขสิทธิ์; ตำราเรียน; มาตรการทางกฎหมาย

Abstract

The current situation has adopted modern technology to help produce, copy and distribute various works more conveniently and quickly. At the same time, non-copyrighters use those technologies to reproduce and distribute copyrighted works as well. Especially in the case of students or professors who have brought textbooks to make copies of documents by themselves or taken them to a copy shop to do so for use in teaching, which is a reproduction of copyrighted work. Thus, this research aims 1. to study the background, concepts, theories, laws, and measures related to textbook copyright protection; 2. to comparatively study the exemption of textbook copyright infringement; and 3. to propose the appropriate measures for textbook copyright protection. This current study employed a qualitative research method in which secondary data were collected through the related document from various sources both from Thai and foreign countries. According to this research, it is found that 1) textbook copyright protection under the Copyright Act, B.E. 2537 is automatically activated. No registration is required; 2) in terms of copyright infringement exemption, there are loosely stated principles with no precise measure; and 3) since the current enforced measures for textbook copyright protection have no specified proportion or volume of creative work for Fair Use, therefore the researcher would suggest that the Department of Intellectual Property (DIP) issue ministerial regulations or notification of the ministry outline the principles relating to proportion or volume of creative work for Fair Use. In addition, higher educational institutions should issue regulations or notifications requiring faculties as textbook authors to register to verify the ownership of the copyright and be eligible for further assistance from the institution.

Keywords: Copyright; Book; Legal Measures

บทนำ

กรณีการละเมิดลิขสิทธิ์ตำราเรียนนี้ “การถ่ายก๊อปปี้หนังสือ ตำราเรียนต่าง ๆ เป็นเรื่องที่คนไทยชอบทำกันมาก โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษา แล้วก็มักจะทำได้หรือไม่ ขัดต่อกฎหมายลิขสิทธิ์หรือไม่ จะถูกจับหรือไม่ องค์กรที่มีหน้าที่คอยตามไล่จับผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ ก็กล่าวหาว่าคนไทยชอบละเมิดลิขสิทธิ์ตำราเรียนของต่างประเทศ และเมื่อสหรัฐจับประเทศไทยใส่ไว้ในรายชื่อประเทศที่ต้องเฝ้าจับตา หรือ PWL (Priority Watch List) เรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์หนังสือและสิ่งพิมพ์ ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่สหรัฐถือเป็นข้อสนับสนุนที่จะจัดไทยไว้ใน PWL ดังกล่าว” (พวงรัตน์ อัสวพิศิษฐ์. 2557) ซึ่งการนำงานไปใช้โดยไม่ขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ จะได้รับ

[772]

Citation:

สุวนัย ทะคำสอน และ ดุจดะวัน อินศร. (2565). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (5), 771-786

Thakumsorn, S., & Insorn, D., (2022). Legal Measures for Textbook Copyright Protection. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (5), 771-786;

DOI: <https://doi.org/10.14456/iarj.2022.124>

การคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งคุ้มครองการสร้างสรรคงานประเภทรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ เมื่อผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานขึ้นมาแล้ว หากไม่ใช่งานที่มีลักษณะต้องห้าม ไม่ละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น งานที่สร้างสรรค์ขึ้นมานั้นย่อมมีลิขสิทธิ์ ผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการ 1) ทำซ้ำ ดัดแปลง 2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน 3) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง 4) ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น 5) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ และ 6) โอนลิขสิทธิ์ให้แก่ผู้อื่น ตลอดอายุการคุ้มครองลิขสิทธิ์

หลักการตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แม้จะให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจ (Exclusive right) เพื่อเป็นการตอบแทนความคิดสร้างสรรค์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ และเพื่อก่อให้เกิดแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ แต่ขณะเดียวกันกฎหมายลิขสิทธิ์ก็ตระหนักถึงผลประโยชน์ หรือสิทธิของสาธารณชนในการเข้าถึงความรู้เพื่อให้สังคมมีโอกาสใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ โดยพยายามประสานผลประโยชน์ของทั้งฝ่ายไว้ด้วยกัน โดยยกเว้นการกระทำบางกรณีที่ไม่ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ (บุญนิติกร เมฆฉาย, 2548) ซึ่งเรียกว่าหลักการใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม (Fair use) หรือข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ (Exception) ซึ่งมีการบัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้ในมาตรา 32 ถึงมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

การใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม หรือข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์นี้ มีขอบเขตจำกัดในการใช้ได้เพียงการกระทำต่องานอันมีลิขสิทธิ์ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 ถึงมาตรา 43 เท่านั้น อีกทั้งผู้ไม่ใช่เจ้าของลิขสิทธิ์จะใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการสำคัญ 2 ประการ ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 วรรคแรก จึงจะถือว่าไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ คือ 1) หากไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และ 2) ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร หลักการสำคัญ 2 ประการนี้ เป็นการบัญญัติหลักการไว้อย่างกว้าง ๆ ต้องอาศัยการตีความจากศาลเป็นรายคดีในแต่ละข้อเท็จจริงไป ทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้ไม่ใช่เจ้าของลิขสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ ตลอดจนพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ในการควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมาย มีความไม่ชัดเจนในการปกป้องสิทธิ การใช้สิทธิ และการควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมาย

สถานการณ์ปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย มาช่วยทำการผลิต คัดลอก และเผยแพร่ผลงานต่าง ๆ ให้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น และขณะเดียวกันผู้ไม่ใช่เจ้าของลิขสิทธิ์ก็ใช้เทคโนโลยีเหล่านั้น มาทำซ้ำ เผยแพร่งาน อันมีลิขสิทธิ์ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีนักศึกษาหรืออาจารย์ได้นำตำราไปถ่ายสำเนาเอกสารโดยตนเองหรือนำไปที่ร้านถ่ายเอกสารให้ดำเนินการให้ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน อันเป็นการทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 32 วรรคสอง (2) ในส่วนของ “การกระทำเพื่อการศึกษา อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร” แม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะมีหลักเกณฑ์

การคุ้มครองและการใช้สิทธิของอาจารย์และนักศึกษา ในการใช้ประโยชน์จากตำราเรียนมาใช้ในการเรียนการสอนได้ แต่ก็ยังเกิดปัญหาทางกฎหมายหลายประการ ดังนี้ 1) ปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์แก่ตำราเรียน การคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน ได้วางหลักการให้เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์นั้น แต่มีข้อยกเว้นที่ยกเว้นยอมให้บุคคลอื่นสามารถนำงานสร้างสรรค์นั้นไปใช้ประโยชน์ได้ จึงเป็นช่องว่างทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์ตำราเรียนสูญเสียประโยชน์ที่ควรจะได้รับจากการสร้างสรรคงานนั้น 2) ปัญหาข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากตำราเรียน แม้จะมีข้อยกเว้นแห่งกฎหมายยกเว้นให้บุคคลอื่นสามารถใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์ประเภทตำราเรียนนั้นได้ แต่ไม่มีการกำหนดที่ชัดเจนว่า การใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์นั้น สามารถทำได้เพียงใด ร้อยละเท่าใด เพราะหากเกินสมควรจะถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่มีความรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญา ซึ่งผลกระทบนี้ทำให้ประชาชนฝ่าฝืนข้อห้ามของกฎหมายโดยไม่ทราบว่าเป็นการกระทำที่กฎหมายบัญญัติห้ามไว้

จากกรณีดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่ากรณีนี้ ยังไม่มีมาตรฐานและขอบเขตของการใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม ว่าการใช้งานนั้น ผู้ใช้งานซึ่งคือ นักศึกษา อาจารย์นั้น สามารถใช้งานได้ร้อยละเท่าใด ปริมาณเท่าไร และหากอาจารย์นำหนังสือ หรือตำราไปสำเนาเอกสารแล้วนำมาจำหน่ายให้แก่นักศึกษาในปริมาณเท่าใด ราคาส่วนต่างเท่าใด จึงจะถือว่าเป็นการศึกษาอันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร ที่ไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกิน อันเป็นหลักการสำคัญ 2 ประการของการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม การศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ ที่จะทราบถึงขนาดใดจึงจะเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ที่จะใช้สิทธิในการปกป้องสิทธิของตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ที่จะทำให้ทราบถึงขอบเขตของตนเองว่าสามารถนำงานนั้นมาใช้ประโยชน์ได้เพียงใดที่จะไม่ถูกฟ้องคดีต่อศาล อีกทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ในการควบคุมตามกฎหมาย สามารถปฏิบัติงานในการควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา แนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน
2. เพื่อให้ได้มาตรการในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิและเอกสารชั้นทุติยภูมิ ในการวิจัยเอกสารของงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการประมวลผลการค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ ตำรา วารสาร

บทความทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ต ประกอบกับบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี กฎหมายลิขสิทธิ์ และการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน โดยการรวบรวมเอกสารทางวิชาการทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งของไทยและต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงรากฐานของแนวคิดเบื้องหลังในการบัญญัติกฎหมายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และสาระสำคัญของการคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยการรวบรวมเอกสารทางวิชาการทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงระบบการคุ้มครองของกฎหมายลิขสิทธิ์ การกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ อันจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3. เอกสารประเภทกฎหมาย ในการวิจัยครั้งนี้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

4. คำพิพากษาศาลฎีกา โดยการรวบรวมคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องลิขสิทธิ์ เพื่อทราบถึงหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยของศาลฎีกาอันจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

เมื่อผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลที่ได้จากระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จากนั้นจะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาเพื่อวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ทางนิติศาสตร์ ตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การวิเคราะห์ส่วนนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี สาระสำคัญของระบบการคุ้มครองลิขสิทธิ์ งานที่ได้รับการคุ้มครอง สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ การละเมิดลิขสิทธิ์ ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ นำมาสู่การสังเคราะห์เพื่อหาคำตอบในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (1) เพื่อสังเคราะห์ทราบถึงแนวคิดการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน และ (2) เพื่อสังเคราะห์ทราบถึงแนวทางที่จะนำมาเป็นมาตรการในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย มาตรการเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน พบว่ามีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1.การคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน

การครอบครองลิขสิทธิ์นั้น เปรียบเสมือนหัวใจของการจัดการลิขสิทธิ์ หนังสือในประเทศไทย (ณัฐกิตติศิริพงศ์ธาริน, 2559) กรณีที่อาจารย์ผู้เขียนตำราเรียนได้เขียนงานขึ้นมาด้วยตนเอง จะอยู่ในสถานะผู้สร้างสรรค์ ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ หมายความว่า “ผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งก็คือเป็นผู้ที่ทำหรือก่อให้เกิดงานผ่านการแสดงออกซึ่งความคิด (Expression of Idea) (อรพรรณ พนัสพัฒนา, 2557) จากความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง (Originality) โดยมีได้ลอกเลียนแบบมาจากงานของผู้อื่น โดยผู้สร้างสรรค์ได้ใช้ใช้ทักษะความสามารถ

(Skill) แรงงาน (Labor) และวิจารณญาณ (Judgement) ของตน ผู้สร้างสรรค์จึงเป็นผู้ลงทุนด้วยแรงกายและใช้สติปัญญาเพื่อสร้างงานขึ้นมา ซึ่งงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาอาจจับต้องได้เป็นชิ้นงาน หรือจับต้องไม่ได้ก็ได้ เพียงแต่ให้การแสดงออกมาซึ่งความคิด ทำให้ผู้อื่นรับรู้ได้ก็เพียงพอแล้วตามหลัก Expression of Idea (อำนาจ เนตยสภา และชาญชัย อารีวิทยาเลิศ, 2558) อีกทั้งต้องไม่ใช่เป็นแต่เพียงแนวคิด เสนอความคิด หรือแค่ช่วยคิด ซึ่งถือว่ายังไม่ถึงขั้นที่ว่าเรียกว่าเป็นงานสร้างสรรค์

การได้มาซึ่งความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ภายใต้การจ้าง หรือในความควบคุมของหน่วยงานของรัฐมาตรา 14 บัญญัติให้ “กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐ หรือของท้องถิ่น ย่อมมีลิขสิทธิ์ในงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นโดยการจ้างหรือตามคำสั่งหรือในความควบคุมของตน เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร”

ดังนั้นแล้ว หากกรณีที่มีมหาวิทยาลัยมีคำสั่ง หรือประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ กำหนดให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต้องเขียนตำราเรียนเพื่อประกอบการสอนขึ้นมา ตำราเรียนนั้นลิขสิทธิ์จะเป็นของมหาวิทยาลัย แต่หากมหาวิทยาลัยไม่ได้มีคำสั่ง ประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับกำหนดให้ต้องเขียนตำราเรียน แต่อาจารย์ผู้สอนเอง ได้เขียนขึ้นมาก็กรณีนี้ถือว่าเป็นการเขียนขึ้นมาโดยอิสระ อาจารย์ผู้เขียนจะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ลิขสิทธิ์ หากไม่มหาวิทยาลัยแต่อย่างใดไม่ นอกจากนี้แล้ว ระบบการคุ้มครองลิขสิทธิ์ประเทศไทย เป็นแบบคุ้มครองทันทีที่ผู้สร้างสรรค์สร้างงานนั้นเสร็จ โดยไม่ต้องไปจดทะเบียนแต่อย่างใด

สำหรับกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองงานวรรณกรรม ประเภตำราเรียน ประเทศอังกฤษคุ้มครองตำราเรียน ซึ่งมีกฎหมายชื่อว่า Copyright, Design and Patents Act 1988; CDPA) หรือพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และสิทธิบัตร พ.ศ. 2531 เป็นกฎหมายที่ใช้ในปัจจุบันคือคือสำหรับใช้สำหรับงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นหลังวันที่ 1 สิงหาคม 2532 ระบบการคุ้มครองแบบคุ้มครองทันทีที่ผู้สร้างสรรค์สร้างงานนั้นเสร็จ กล่าวคือ ต้องเป็นงานสร้างสรรค์ที่กฎหมายกำหนด และงานนั้นต้องเป็นงานที่มีความคิดริเริ่ม เช่น ต้องเป็นงานที่ผู้สร้างสรรค์สร้างขึ้นมาจากความคิดริเริ่มของตนเองโดยไม่ได้ลอกเลียนแบบใคร ต้องมีความพยายามที่เพียงพอในการสร้างสรรค์งาน เพื่อให้ได้รับลิขสิทธิ์ ผู้สร้างสรรค์ต้องมีสัญชาติอังกฤษ มีภูมิลำเนาในสหราชอาณาจักร หรือมีคุณสมบัติอื่นภายใต้อนุสัญญา หรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศอังกฤษ และประเทศที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานขึ้น สำหรับงานวรรณกรรม การละคร ดนตรีกรรม จะไม่ได้รับลิขสิทธิ์ จนกว่างานดังกล่าวจะได้รับการจัดแจ้ง ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครองนั้น ไม่มีระบบการขอรับความคุ้มครอง ไม่ว่าจะเป็นการยื่นคำร้องขอ การตรวจสอบคำขอ การประกาศ การคัดค้าน การเพิกถอน แต่สำหรับผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์โดยเด็ดขาด จะได้รับความคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และสิทธิบัตร ก็ต่อเมื่อมีการจัดแจ้งการอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2559)

เขตปกครองพิเศษฮ่องกง การคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ Copyright Ordinance (Cap.528) ระบบการคุ้มครองแบบคุ้มครองทันทีที่ผู้สร้างสรรค์สร้างงานนั้นเสร็จ ประเภทงานที่ได้รับการคุ้มครองสำคัญคือ ลิขสิทธิ์ คืองานวรรณกรรม งานนาฏกรรม งานดนตรีกรรม หรืองานศิลปกรรม งานสิ่งบันทึกเสียง งานภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรือรายการโปรแกรมเคเบิล และงานที่เกี่ยวกับการจัดรูปแบบการพิมพ์

ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครอง ไม่มีระบบการจดทะเบียน หรือการจดทะเบียนสำหรับงานอันมีลิขสิทธิ์ แต่สมาพันธ์อุตสาหกรรมฮ่องกง (The Federation of Hong Kong Industries ("FHKI")) ซึ่งมีหน่วยงานราชการ ได้ก่อตั้งคณะกรรมการการออกแบบ ("Design Council") ขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา การให้บริการรับฝากงานอันมีลิขสิทธิ์ได้ถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อเก็บรักษาข้อมูลลิขสิทธิ์ หรืองานอันมีลิขสิทธิ์ ที่ไม่ใช่ของทางราชการโดยมีค่าธรรมเนียมรายปีเท่ากับ 500 เหรียญฮ่องกง บทความ หรืองานอันมีลิขสิทธิ์นั้น สามารถนำมาเก็บไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้เป็นหลักฐานในการพิสูจน์ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2559)

ประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายที่ให้ความคุ้มครอง คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2519 ซึ่งมีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ("พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์") Digital Millennium Copyright Act และ Vessel Hull Design Protection Act ซึ่งมีผลใช้บังคับ เมื่อ วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2541 รูปแบบการคุ้มครองพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ในทันทีที่สร้างสรรค์งานแล้วเสร็จ งานดังกล่าวหมายถึงงานใด ๆ ที่สามารถเห็นเป็นรูปร่างได้ อย่างไรก็ตามเจ้าของลิขสิทธิ์อาจยื่นขอขึ้นทะเบียนข้อมูลลิขสิทธิ์กับสำนักงานลิขสิทธิ์ได้ ซึ่งจะให้ประโยชน์กับเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ขึ้นทะเบียน (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2559) คือ การขึ้นทะเบียนจะเป็นการแสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิในการเรียกร้องทางด้านลิขสิทธิ์ ประเทศออสเตรเลีย กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2511 (Copyright Act 1968)

รูปแบบการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ได้รับความคุ้มครองทันทีที่งานนั้นได้สร้างสรรค์ขึ้น เป็นความคุ้มครองโดยอัตโนมัติไม่ต้องมีการจดทะเบียน

2. ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากตำราเรียน

การที่รัฐยอมให้เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ในการใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์ที่สร้างขึ้นโดยบุคคลอื่นไม่อาจใช้ประโยชน์ได้ จะทำให้สาธารณชนไม่ได้รับประโยชน์จากงานสร้างสรรค์นั้นเลย ก็จะไม่เกิดประโยชน์อันใด ดังนั้น รัฐจึงมีการกำหนดข้อยกเว้นให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถใช้ประโยชน์งานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์นั้นได้เท่าที่เหมาะสม เรียกว่า หลักการใช้งานโดยชอบธรรม หรือหลักการใช้อย่างสุจริตของผู้อื่นโดยชอบ (Fair Use) (ไชยยศ เหมะรัชตะ, 2562) คือ หลักความชอบธรรมทางกฎหมายในการเอาผลงานลิขสิทธิ์มาใช้ในระดับที่จำกัด โดยไม่ไปขัดกับผลประโยชน์ที่เจ้าของผลงานพึงได้รับจากงานของเขา

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้กำหนดให้บุคคลอื่นสามารถใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนได้ โดยมีเงื่อนไข คือ มาตรา 32 วรรคแรกบัญญัติให้ "การกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ หากไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์" ซึ่งหลักของมาตรา 32 วรรคแรกนี้ กำหนดหลักเกณฑ์สำคัญไว้ 3 ประการว่าหากการกระทำใดตามบัญญัติไว้ในมาตรา 32 ถึงมาตรา 36 และมาตรา 43 แล้วมีลักษณะการกระทำครบ 3 ประการนี้ จะได้รับการยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ลักษณะ 3 ประการมีดังนี้

[777]

- 1) การกระทำตามหลักเกณฑ์ในแต่ละเรื่องที่กฎหมายบัญญัติไว้
- 2) ไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์
- 3) ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร

ซึ่งตำราเรียนมีข้อยกเว้นให้บุคคลอื่นสามารถนำไปใช้โดยไม่ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน
ในกรณีต่าง ๆ ตามมาตรา 32 มาตรา 33 และมาตรา 34 ดังนี้

- 1) วิจัยหรือศึกษางานนั้น อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร
- 2) ใช้เพื่อประโยชน์ของตนเองหรือเพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่น ในครอบครัวหรือญาติสนิท
- 3) ดิชม วิจัยหรือแนะนำผลงานโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ในงานนั้น
- 4) เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชนโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น
- 5) ทำซ้ำดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาลหรือเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย หรือในการรายงานผลการพิจารณาดังกล่าว
- 6) ทำซ้ำดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏโดยผู้สอน เพื่อประโยชน์ ในการสอนของตน อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร
- 7) ทำซ้ำ ดัดแปลงบางส่วนของงาน หรือตัดทอนหรือทำบทสรุปโดยผู้สอน หรือสถาบันศึกษาเพื่อ แจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษา ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการกระทำเพื่อหากำไร
- 8) นำงานนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถามและตอบในการสอบ
- 9) ทำซ้ำ หรือดัดแปลง เพื่อประโยชน์ของคนพิการที่ไม่สามารถเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์อัน เนื่องมาจากความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน สติปัญญา หรือการเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นตามที่ กำหนดในกฎกระทรวง โดยไม่เป็นการกระทำเพื่อหากำไร ทั้งนี้ รูปแบบของการทำซ้ำหรือดัดแปลงตามความ จำเป็นของคนพิการและองค์กรผู้จัดทำ รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการเพื่อทำซ้ำหรือดัดแปลงให้ เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา
- 10) การกล่าว คัดลอก เลียน หรืออ้างอิงงานบางตอนตามสมควรจากงานอันมีลิขสิทธิ์ตาม พระราชบัญญัตินี้โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์
- 11) การทำซ้ำโดยบรรณารักษ์เพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น
- 12) การทำซ้ำโดยบรรณารักษ์ ซึ่งทำซ้ำงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ใน การ วิจัยหรือการศึกษา

ประเทศอังกฤษมีหลักเกณฑ์การยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ คือ

- 1) ใช้อย่างเป็นธรรมเพื่อวัตถุประสงค์ในการค้นคว้าศึกษาวิจัยส่วนบุคคล
- 2) ใช้อย่างเป็นธรรมเพื่อวัตถุประสงค์ในการวิจัยและเขียนบทวิจารณ์
- 3) การนำงานส่วนหนึ่งมาใช้โดยไม่เจตนา

เขตปกครองพิเศษฮ่องกงมีหลักเกณฑ์การยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ คือ การกระทำใดๆ ต้องงานอันมีลิขสิทธิ์ โดยบุคคลอาจไม่ถือว่าเป็นการละเมิด หากเป็นการใช้ที่เป็นธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาวิจัย หรือการศึกษาส่วนบุคคล
- 2) การวิจารณ์ หรือการติชม ถ้ามีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของในงานอันมีลิขสิทธิ์ในงานนั้น
- 3) การรายงานเหตุการณ์ปัจจุบัน (ถ้ามีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของในงานอันมีลิขสิทธิ์ เว้น

แต่ถ้าถ้าการทำงานนั้นกระทำโดยวิธีใช้สิ่งบันทึกเสียง ในรูปของงานภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรือรายการโปรแกรมเคเบิล

แต่อย่างไรก็ตามการทำสำเนาของงานโดยบุคคลที่ไม่ใช่ นักวิจัย หรือนักเรียน ไม่ถือเป็นการใช้ที่เป็นธรรม หากบุคคลนั้นรู้ หรือมีเหตุอันควรรู้ได้ว่าการกระทำที่มีการทำซ้ำนั้น จะมีการทำในจำนวนมากโดยมีการจำหน่ายแจกให้มากกว่าหนึ่งคน และมีจุดประสงค์หลากหลายภายในเวลาเดียวกัน การนำงานศิลปกรรมงานสิ่งบันทึกเสียง งานภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรือรายการโปรแกรมเคเบิลมารวมกันโดยไม่ตั้งใจ ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ที่จะไม่ถือว่าเป็นการละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์ หากเป็นการทำซ้ำนอกเหนือจากกระบวนการทำซ้ำทางกราฟฟิก เพื่อเหตุผลในทางการสอนหรือมีจุดประสงค์ใช้ในการสอบ โดยวิธีการอื่น (reprographic) การแสดงงานวรรณกรรม งานนาฏกรรม งานดนตรีกรรมต่อหน้าผู้ชมที่ประกอบไปด้วยครู และนักเรียนในสถานศึกษา ไม่ถือเป็นการแสดงต่อหน้าสาธารณชน และการกระทำนี้ไม่ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

Picciotto ได้อธิบายไว้ในงานศึกษาปี ค.ศ. 2002 เรื่อง Copyright licensing: the case of higher education photocopying in the UK. European Intellectual Property Review การอนุญาตให้ทำสำเนาในสถาบันอุดมศึกษาในสหราชอาณาจักร ว่าตามคำตัดสินคดีของศาลระหว่างสำนักพิมพ์และมหาวิทยาลัยหรือสถาบันศึกษาอุดมศึกษา เรื่องสิทธิในการทำสำเนาเพื่อจุดประสงค์ทางการเรียนการสอน และการค้นคว้าวิจัยจะอนุญาตให้สถาบันอุดมศึกษาต้องจ่ายค่าใบอนุญาตทำสำเนาหนังสือ คิดเป็นเงิน 4 ปอนด์ต่อนักศึกษาเต็มเวลาหรือเทียบเท่าหนึ่งคน การทำสำเนานอกเหนือจากที่ระบุในรายวิชา อนุญาตให้ไม่เกินร้อยละ 5 ของจำนวนเล่มหนังสือที่มี หรือหนึ่งบทของหนังสือหนึ่งเล่มบทความหนึ่งเรื่องจากวารสารหนึ่งฉบับ ในกรณีหนังสือรวมงานวรรณกรรม บทกลอน เรื่องสั้นอนุญาตให้ทำสำเนาได้ ไม่เกิน 10 หน้า ยกเว้นการทำสำเนา ขยายเพื่อให้บุคลากร หรือนักศึกษาผู้บกพร่องทางการมองเห็นใช้ในการเรียนการสอน โดยอนุญาตให้ทำสำเนาขายได้หนึ่งชุด ห้ามนำออกขึ้นชั้นให้ยืม หรือส่งต่อ หรือจำหน่าย (Picciotto, 2002: 438-447) ประเทศสหรัฐอเมริกาการกระทำดังต่อไปนี้ ถือว่าเป็นข้อยกเว้นในเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์

- 1) การค้นคว้าวิจัย หรือศึกษางานโดยไม่ได้แสวงหากำไร
- 2) การใช้งานลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือเพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือเพื่อครอบครัว หรือญาติสนิท
- 3) ติชม วิจารณ์ หรือ แนะนำผลงานโดยมีการรับรู้ถึงการเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของงานนั้น

- 4) เสนอรายงานข่าวทางสื่อมวลชนโดยมีการรับรู้ถึงการเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น
 - 5) ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดงหรือทำให้ปรากฏเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายหรือทำรายงานพิจารณาดังกล่าว
 - 6) ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ เพื่อประโยชน์ในการสอน อันมิใช่การทำเพื่อแสวงหากำไร
 - 7) ทำซ้ำ ดัดแปลงบางส่วนของงาน หรือย่อ หรือทำหนังสือย่อของงานของผู้สอน หรือสถาบันศึกษาเพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายให้กับนักเรียนในห้องเรียน หรือสถาบันการศึกษา
 - 8) เองงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้สำหรับการตอบคำถามในการสอน โดยไม่แสวงหากำไร ป้องกันเจ้าหน้าที่ให้ต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของรัฐบาลกลาง
- ทั้งหมดข้างต้นนี้ จะต้องพิจารณาว่า เป็นการใช้ลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรมหรือไม่ ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละกรณีไป

คดีระหว่าง Princeton University Press V. Michigan Document Services ตัดสินในปี ค.ศ.1996 (U.S. Copyright Office Fair Use Index. 2022) คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 6 คดีเกี่ยวกับร้านถ่ายเอกสารของมหาวิทยาลัยทำสำเนาบทความจำหน่ายแก่นักศึกษา โดยไม่ได้ขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ซึ่งเป็นกลุ่มสำนักพิมพ์ ซึ่งบทความดังกล่าวได้ถูกนำมาจากเล่มหนังสือรวมบทความของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ทำให้สำนักพิมพ์เสียหายได้จากการกระทำดังกล่าว ซึ่งความเห็นของผู้พิพากษาฝ่ายข้างน้อย เห็นว่าการถ่ายเอกสารของจำเลยกระทำไปเพื่อความรวดเร็วและประหยัดจากร้านถ่ายเอกสารข้างในมหาวิทยาลัยเป็นไปเพื่อการศึกษา ส่วนความเห็นของผู้พิพากษาเสียงข้างมาก ปฏิเสธข้อต่อสู้เกี่ยวกับการใช้งานอย่างเป็นธรรมของจำเลย ด้วยมีสัดส่วนปริมาณบทความจำนวน 6 บทความที่ถูกนำมาทำสำเนาคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 5 ร้อยละ 8 ร้อยละ 16 ร้อยละ 18 ร้อยละ 18 และร้อยละ 30 ต่อเล่มหนังสือ อีกทั้งผู้ประกอบการธุรกิจร้านถ่ายเอกสารอื่น ๆ ได้ขออนุญาตทำสำเนางานต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ มีแต่จำเลยที่ไม่ได้ขออนุญาตทั้งที่สามารถดำเนินการได้ จึงเป็นกระทำที่กระทบกระเทือนต่อโจทก์ ทำให้โจทก์สูญเสียรายได้ในส่วนนี้

ประเทศออสเตรเลีย มีหลักการข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ หลักการใช้ที่เป็นธรรม ("Fair Use") หมายถึง การอนุญาตให้ผู้เขียนวิจารณ์ หรือการอนุญาตให้ นักเรียน หรือนักศึกษา ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา หรือวิจัย รวมไปถึงการทำสำเนา โดย ห้องสมุด สถาบันการศึกษา และหน่วยงานของรัฐ นอกจากนี้ยังมีข้อยกเว้นทั่วไปเพื่อกระบวนการพิจารณาคดีของศาล ในกรณีหนังสือที่ได้มีการโฆษณาแล้ว หากคัดลอกงานไม่มากกว่า 1 บท หรือ 10 เปอร์เซ็นต์ของงานนั้น แล้วแต่จำนวนใดจะมากกว่ากัน ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่เป็นธรรมตามมาตรา 10 (2)(25) ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของออสเตรเลีย

หลักการใช้ที่เป็นธรรมนี้ในประเทศออสเตรเลีย การอนุญาตให้นักเรียน หรือนักศึกษา (มาตรา 28) ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา หรือวิจัย (มาตรา 40) การตัดทอนส่วนน้อยจากงานวรรณกรรม และนาฏกรรมในสถาบันการศึกษา เพื่อประกอบการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษานั้น (มาตรา 135 ZG,

135 ZH) นอกจากนี้ ยังมีข้อยกเว้นทั่วไปเพื่อกระบวนการพิจารณาคดีของศาลในการพิจารณาว่าเป็นการปฏิบัติที่เป็นธรรมหรือไม่ จะต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ รวมทั้งวัตถุประสงค์และลักษณะของการปฏิบัติ ลักษณะของงานที่เป็นปัญหาการให้บริหารในเชิงพาณิชย์ ผลกระทบในมูลค่าของงาน ประมาณและส่วนสำคัญของงานที่คัดลอกมา (มาตรา 40 (2))

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน

การคุ้มครองลิขสิทธิ์ตำราเรียน ได้วางหลักการให้เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ในการใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์นั้น แต่มีข้อยกเว้นที่ยอมให้บุคคลอื่นสามารถนำงานสร้างสรรค์นั้นไปใช้ประโยชน์ได้ จึงเป็นช่องว่างทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์ตำราเรียนสูญเสียประโยชน์ที่ควรจะได้รับจากการสร้างสรรค์งานนั้น

ประเทศไทยไม่ได้มีกฎหมายบังคับว่าต้องมีการจดทะเบียนก่อนจึงจะคุ้มครองลิขสิทธิ์ อันเป็นการอนุวัติตามอนุสัญญากรุงเบิร์น อีกทั้งประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา เขตปกครองพิเศษฮ่องกง และประเทศออสเตรเลียก็มีรูปแบบการคุ้มครองแบบเดียวกันคือ ให้ความคุ้มครองโดยอัตโนมัติไม่ต้องมีการจดทะเบียน ทำให้มีปัญหาในเชิงหลักฐานแสดงต่อบุคคลอื่นได้ว่า บุคคลใดเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ แม้แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้บังคับให้ต้องจดทะเบียน เว้นแต่จะการดำเนินคดีละเมิดลิขสิทธิ์ในกระบวนการทางศาลจึงต้องขอขึ้นทะเบียนกับสำนักงานลิขสิทธิ์

สำหรับกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองงานวรรณกรรม ประเภทตำราเรียน หลักการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามอนุสัญญาเบิร์นกำหนดให้ภาคีผู้ลงนามรับรองลิขสิทธิ์ของผลงาน ลิขสิทธิ์ภายใต้อนุสัญญากรุงเบิร์นจำเป็นต้องเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ซึ่งอนุสัญญากรุงเบิร์นห้ามมิให้กำหนดให้ต้องมีแบบพิธี (formalities) ใด ๆ ที่จะเป็นเงื่อนไขแห่งการเกิดขึ้นของลิขสิทธิ์ หรือเงื่อนไขในการบังคับใช้ลิขสิทธิ์ เช่น การบังคับให้ต้องจดทะเบียนก่อนจึงจะได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ การบังคับให้ต้องใส่ข้อความสงวนสิทธิไว้ในงาน หรือการให้ส่งสำเนาไปยังหอสมุด (deposit)

ประเทศอังกฤษคุ้มครองตำราเรียน ซึ่งมีกฎหมายชื่อว่า Copyright, Design and Patents Act 1988; CDPA) หรือพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และสิทธิบัตร พ.ศ. 2531 เป็นกฎหมายที่ใช้ในปัจจุบันคือคือสำหรับใช้สำหรับงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นหลังวันที่ 1 สิงหาคม 2532 ระบบการคุ้มครองแบบคุ้มครองทันทีที่ผู้สร้างสรรค์สร้างงานนั้นเสร็จ กล่าวคือ ต้องเป็นงานสร้างสรรค์ที่กฎหมายกำหนด และงานนั้นต้องเป็นงานที่มีความคิดริเริ่ม

คดีในประเทศอังกฤษการอนุญาตให้ทำสำเนาในสถาบันอุดมศึกษาในสหราชอาณาจักรตามคำตัดสินคดีระหว่างสำนักพิมพ์และสถาบันอุดมศึกษา เรื่องสิทธิในการทำสำเนาเพื่อจุดประสงค์ทางการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย อนุญาตให้สถาบันอุดมศึกษาต้องจ่ายค่าใบอนุญาตทำสำเนาหนังสือ คิดเป็นเงิน 4 ปอนด์ ต่อนักศึกษาเต็มเวลาหรือเทียบเท่าหนึ่งคน (Picciotto, 2002)

ประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายที่ให้ความคุ้มครอง คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2519 ซึ่งมีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2519 (“พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์”) Digital Millennium Copyright Act และ Vessel Hull Design Protection Act ซึ่งมีผลใช้บังคับ เมื่อ วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2541 รูปแบบการคุ้มครองพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ในทันทีที่สร้างสรรค์งานแล้วเสร็จ งานดังกล่าวหมายถึงงานใด ๆ ที่สามารถเห็นเป็นรูปร่างได้ อย่างไรก็ตามเจ้าของลิขสิทธิ์อาจยื่นขอขึ้นทะเบียนข้อมูลลิขสิทธิ์กับสำนักงานลิขสิทธิ์ได้ ซึ่งก่อนการดำเนินคดีละเมิดลิขสิทธิ์ในกระบวนการทางศาล งานที่สร้างสรรค์ขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา จะต้องขึ้นทะเบียนกับสำนักงานลิขสิทธิ์ก่อน

เขตปกครองพิเศษฮ่องกงการคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ Copyright Ordinance (Cap.528) ระบบการคุ้มครองแบบคุ้มครองทันทีที่ผู้สร้างสรรค์สร้างงานนั้นเสร็จ ประเภทงานที่ได้รับการคุ้มครองสำคัญคือ ลิขสิทธิ์ คืองานวรรณกรรม งานนาฏกรรม งานดนตรีกรรม หรืองานศิลปกรรม งานสิ่งบันทึกเสียง งานภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรือรายการโปรแกรมเคเบิล และงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดรูปแบบการพิมพ์ ไม่มีระบบการจดทะเบียน หรือการจดทะเบียนสำหรับงานอันมีลิขสิทธิ์ แต่สมาพันธ์อุตสาหกรรมฮ่องกง (The Federation of Hong Kong Industries (“FHKI”)) ซึ่งมีหน่วยงานราชการ ได้ก่อตั้งคณะกรรมการการออกแบบ (“Design Council”) ขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

ในขณะที่ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา เขตปกครองพิเศษฮ่องกง และประเทศออสเตรเลียก็มีรูปแบบการคุ้มครองแบบเดียวกันคือ ให้ความคุ้มครองโดยอัตโนมัติไม่ต้องมีการจดทะเบียน ทำให้มีปัญหาในเชิงหลักฐานแสดงต่อบุคคลอื่นได้ว่า บุคคลใดเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ แม้แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้บังคับให้ต้องจดทะเบียน เว้นแต่จะการดำเนินคดีละเมิดลิขสิทธิ์ในกระบวนการทางศาลจึงต้องขอขึ้นทะเบียนกับสำนักงานลิขสิทธิ์

ประเทศออสเตรเลีย กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2511 (Copyright Act 1968) รูปแบบการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ได้รับความคุ้มครองทันทีที่งานนั้นได้สร้างสรรค์ขึ้น เป็นความคุ้มครองโดยอัตโนมัติไม่ต้องมีการจดทะเบียน

การที่ประเทศไทยไม่ได้มีกฎหมายบังคับว่าต้องมีการจดทะเบียนก่อนจึงจะคุ้มครองลิขสิทธิ์ อันเป็นการอนุมัติตามอนุสัญญากรุงเบิร์น อีกทั้งประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา เขตปกครองพิเศษฮ่องกง และประเทศออสเตรเลียก็มีรูปแบบการคุ้มครองแบบเดียวกันคือ ให้ความคุ้มครองโดยอัตโนมัติไม่ต้องมีการจดทะเบียน ทำให้มีปัญหาในเชิงหลักฐานแสดงต่อบุคคลอื่นได้ว่า บุคคลใดเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ แม้แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้บังคับให้ต้องจดทะเบียน เว้นแต่จะการดำเนินคดีละเมิดลิขสิทธิ์ในกระบวนการทางศาลจึงต้องขอขึ้นทะเบียนกับสำนักงานลิขสิทธิ์

ผู้วิจัยเห็นว่าพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่ได้บัญญัติให้มีการจดทะเบียนการได้มาซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์อันเป็นไปตามหลักการของอนุสัญญากรุงเบิร์น แต่การไม่ให้จดทะเบียนหรือขึ้นทะเบียนงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้ เป็นการก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภท รวมถึงลิขสิทธิ์ตำราเรียนด้วย ซึ่งเกิดปัญหาถึงการพิสูจน์ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ การขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ผู้ประสงค์จะใช้งานอันมี

ลิขสิทธิ์จะต้องสืบค้นตามหาเจ้าของลิขสิทธิ์ การพิสูจน์ในชั้นศาลถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์เพื่อป้องกันสิทธิมหาวิทยาลัยควรออกประกาศกำหนดให้อาจารย์ที่เขียนตำราขึ้นมามีลิขสิทธิ์เป็นหลักฐานไว้กับมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นหลักฐานแสดงถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในชั้นต้น ไม่ว่าลิขสิทธิ์นั้นจะเป็นของอาจารย์หรือของมหาวิทยาลัยก็ตาม เพื่อใช้ยืนยันกับบุคคลภายนอก อีกทั้งควรมีฝ่ายกฎหมายของมหาวิทยาลัยอันเป็นมาตรการให้ความคุ้มครองแก่อาจารย์ ที่ถูกบุคคลอื่นละเมิดลิขสิทธิ์ตำราเรียนที่ได้จดทะเบียนไว้กับมหาวิทยาลัย ในการช่วยดำเนินการประสานงานดำเนินคดีด้วย

2. ปัญหาข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากตำราเรียน

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แม้จะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายยกเว้นให้บุคคลอื่นสามารถใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์ประเภทตำราเรียนนั้นได้ แต่ไม่มีการกำหนดที่ชัดเจนว่า การใช้ประโยชน์จากงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์นั้น สามารถทำได้เพียงใด เพราะหากเกินสมควรจะถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่มีความรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญา ซึ่งผลกระทบนี้ทำให้ประชาชนฝ่าฝืนข้อห้ามของกฎหมายโดยไม่ทราบว่าเป็นการกระทำที่กฎหมายบทบัญญัติห้ามไว้

ประเทศไทยได้มีการยกเว้นการใช้งานที่ธรรมให้แก่บุคคลอื่นที่นำงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ไปใช้โดยไม่ต้องขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ 1) การกระทำตามหลักเกณฑ์ในแต่ละเรื่องที่ถูกกฎหมายบัญญัติไว้ 2) ไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และ 3) ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร อันเป็นการบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้กว้าง ๆ เท่านั้น

ประเทศอังกฤษเจ้าของลิขสิทธิ์สามารถดำเนินคดีทางกฎหมายต่อบุคคลใดที่ทำการละเมิดลิขสิทธิ์ในงานของตนได้ ลักษณะการดำเนินการป้องกันสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์นั้นจะแตกต่างกันขึ้นกับประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ถูกกระทำละเมิด โดยพื้นฐานเจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะทำสำเนาและจำหน่ายจ่ายแจกสำเนาของงานอันมีลิขสิทธิ์ของตนแก่สาธารณชน และมีหลักเกณฑ์การยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ คือ 1) ใช้อย่างเป็นธรรมเพื่อวัตถุประสงค์ในการค้นคว้าศึกษาวิจัยส่วนบุคคล 2) ใช้อย่างเป็นธรรมเพื่อวัตถุประสงค์ในการวิจารณ์และเขียนบทวิจารณ์ และ 3) การนำงานส่วนหนึ่งมาใช้โดยไม่เจตนา

เขตปกครองพิเศษฮ่องกงเจ้าของลิขสิทธิ์สามารถดำเนินคดีทางกฎหมายต่อบุคคลใดที่ทำการละเมิดลิขสิทธิ์ในงานของตนได้ ลักษณะการดำเนินการป้องกันสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์นั้นจะแตกต่างกันขึ้นกับประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ถูกกระทำละเมิด โดยพื้นฐานเจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะทำสำเนาและจำหน่ายจ่ายแจกสำเนาของงานอันมีลิขสิทธิ์ของตนแก่สาธารณชน และมีหลักเกณฑ์การยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ คือ การกระทำใดๆ ต่องานอันมีลิขสิทธิ์โดยบุคคลอาจไม่ถือว่าเป็นการกระทำละเมิด หากเป็นการใช้ที่เป็นธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดังต่อไปนี้ 1) การศึกษาวิจัย หรือการศึกษาส่วนบุคคล 2) การวิจารณ์ หรือการติชม ถ้ามีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของในงานอันมีลิขสิทธิ์ในงานนั้น และ 3) การรายงานเหตุการณ์ปัจจุบัน (ถ้ามีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของในงานอันมีลิขสิทธิ์)

แต่อย่างไรก็ตามการทำความเข้าใจของงานโดยบุคคลที่ไม่ใช่ นักวิจัย หรือนักเรียน ไม่ถือเป็นการใช้ที่เป็นธรรม หากบุคคลนั้นรู้ หรือมีเหตุอันควรรู้ได้ว่าการกระทำที่มีการทำซ้ำนั้น จะมีการทำในจำนวนมากโดยมีการจำหน่าย แจกจ่ายให้มากกว่าหนึ่งคน และมีจุดประสงค์หลากหลายภายในเวลาเดียวกัน

ประเทศสหรัฐอเมริกาการกระทำดังต่อไปนี้ ถือว่าเป็นข้อยกเว้นในเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ 1) การค้นคว้าวิจัย หรือศึกษางานโดยไม่ได้แสวงหากำไร 2) การใช้งานลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือเพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือเพื่อครอบครัว หรือญาติสนิท 3) ดิชม วิจารณ์ หรือ แนะนำผลงานโดยมีการรับรู้ถึงการเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของงานนั้น 4) เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชนโดยมีการรับรู้ถึงการเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น 5) ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดงหรือทำให้ปรากฏเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายหรือทำรายงานพิจารณาดังกล่าว 6) ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ เพื่อประโยชน์ในการสอน อันมิใช่การทำเพื่อแสวงหากำไร 7) ทำซ้ำ ดัดแปลงบางส่วนของงาน หรือย่อ หรือทำหนังสือย่อของงานของผู้สอน หรือสถาบันศึกษาเพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายให้กับนักเรียนในห้องเรียน หรือสถาบันการศึกษา 8) เองงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้สำหรับการตอบคำถามในการสอน โดยไม่แสวงหากำไร ป้องกันเจ้าหน้าที่มิให้ต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของรัฐบาลกลางทั้งหมดข้างต้นนี้ จะต้องพิจารณาด้วยว่า เป็นการใช้อย่างเป็นธรรมหรือไม่ ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับ ข้อเท็จจริงในแต่ละกรณีไป

ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ หลักการใช้ที่เป็นธรรม ("Fair Use") หมายถึง การอนุญาตให้ผู้เขียน วิจารณ์ หรือการอนุญาตให้ นักเรียน หรือนักศึกษา ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา หรือวิจัย รวมถึงการทำสำเนา โดย ห้องสมุด สถาบันการศึกษา และหน่วยงานของรัฐ นอกจากนี้ยังมีข้อยกเว้นทั่วไปเพื่อกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

หลักการใช้ที่เป็นธรรมนี้ในประเทศออสเตรเลีย การอนุญาตให้นักเรียน หรือนักศึกษา (มาตรา 28) ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา หรือวิจัย (มาตรา 40) การตัดทอนส่วนน้อยจากงานวรรณกรรม

และนาฏกรรมในสถาบันการศึกษา เพื่อประกอบการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษานั้น (มาตรา 135 ZG, 135 ZH) นอกจากนี้ ยังมีข้อยกเว้นทั่วไปเพื่อกระบวนการพิจารณาคดีของศาลในการพิจารณาว่า เป็นการปฏิบัติที่เป็นธรรมหรือไม่ จะต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ รวมทั้งวัตถุประสงค์และลักษณะของการปฏิบัติ ลักษณะของงานที่เป็นปัญหาการบริหารในเชิงพาณิชย์ ผลกระทบในมูลค่าของงาน ประมาณและส่วนสำคัญของงานที่คัดลอกมา (มาตรา 40 (2))

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือหลักการใช้ที่เป็นธรรม เป็นหลักการที่มุ่งรักษาสัมดุลระหว่างเจ้าของลิขสิทธิ์กับประโยชน์สาธารณะ กล่าวคือ โดยต้องการปกป้องผลประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ให้เป็นผู้มีสิทธิหวงกันในงานอันมีลิขสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวให้ได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการแสดงออกของรัฐในการปกป้องงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นมา อันเป็นการสร้างความมั่นใจและจูงใจให้บุคคลกล้าสร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ขึ้นมา และขณะเดียวกันก็เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่ใช่เจ้าของ

ลิขสิทธิ์สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น ไปใช้ประโยชน์ในขอบเขตที่จำกัด พอสมควร เพราะการบังคับใช้อย่างเข้มงวดเกินไป อาจไปหยุดยั้งความคิดสร้างสรรค์อย่างไม่เหมาะสมของบุคคลอื่น อันจะส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ ไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ

จุดที่เป็นปัญหาสำคัญคือ ปริมาณสัดส่วนร้อยละของเนื้อหาที่นำมาใช้นั้น ควรจะมีปริมาณจำนวนไม่เกินเท่าใด จากการศึกษาจะเห็นว่าประเทศอังกฤษมีแนวคำพิพากษานุญาตให้สถาบันการศึกษาทำสำเนาได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของจำนวนเนื้อหาในเล่มหนังสือที่มี หรือหนึ่งบทของหนังสือหนึ่งเล่มบทความหนึ่งเรื่องจากวารสารหนึ่งฉบับ ในกรณีหนังสือรวมงานวรรณกรรม บทกลอน เรื่องสั้นอนุญาตให้ทำสำเนาได้ ไม่เกิน 10 หน้า ประเทศออสเตรเลียในกรณีหนังสือที่ได้มีการโฆษณาแล้ว หากคัดลอกงานไม่มากกว่า 1 บท หรือ 10 เปอร์เซ็นต์ของงานนั้น แล้วแต่จำนวนใดจะมากกว่ากัน สำหรับประเทศไทยเอง ยังไม่มีคำพิพากษาดัดสินเป็นแนวทางในการกำหนดว่าไม่เกินร้อยละเท่าใดไว้ และยังไม่มีกฎกระทรวง ประกาศกระทรวงกำหนดมาตรฐานใด ๆ ไว้ คงมีเพียงแต่คู่มือการใช้งานอย่างไม่เป็นธรรมของกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้นำออกเผยแพร่ว่าไม่ควรเกินร้อยละ 10 ซึ่งเป็นเพียงแนวปฏิบัติที่ควรปฏิบัติเท่านั้น ไม่ได้มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายแต่อย่างใด

สำหรับประเทศไทย ได้มีการยกเว้นการใช้งานที่เป็นธรรมให้แก่บุคคลอื่นที่นำงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ไปใช้โดยไม่ต้องขออนุญาตต่อเจ้าของลิขสิทธิ์โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ 1) การกระทำตามหลักเกณฑ์ในแต่ละเรื่องที่ถูกกฎหมายบัญญัติไว้ 2) ไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และ 3) ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร อันเป็นการบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้กว้าง ๆ เท่านั้น ในขณะที่ประเทศอังกฤษ เขตการปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศออสเตรเลียก็มีลักษณะเดียวกันกับประเทศไทย ที่ว่าเป็นการใช้ลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรมหรือไม่ ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับ ข้อเท็จจริงในแต่ละกรณีไป

ดังนั้นแล้ว เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยควรที่จะมีการออกกฎกระทรวง อธิบายนิยามความหมายของคำว่า ไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร และกำหนดสัดส่วนร้อยละของเนื้อหาในหนังสือที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชน และการพิจารณาตัดสินคดีต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ควรออกกฎกระทรวง ตามอำนาจที่มีในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กำหนดแนวทางในการคุ้มครอง การใช้งานด้วยความเป็นธรรมจากงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ เพื่อประโยชน์ในความชัดเจนของเจ้าของลิขสิทธิ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชนทั่วไป และการพิจารณาตัดสินคดี

2. มหาวิทยาลัยควรออกระเบียบ หรือประกาศกำหนดให้อาจารย์นำตำราเรียนที่ได้เขียนขึ้นมานั้นมาขึ้นทะเบียนกับมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นข้อมูลในการแสดงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในเบื้องต้น

3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการร่างกฎกระทรวงเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับสัดส่วนหรือปริมาณงานอันมีลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรม

เอกสารอ้างอิง

ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2562). *ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : นิติธรรม. กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2559). *กฎหมายลิขสิทธิ์ สหรัฐอเมริกา*. [Online]

<https://www.ipthailand.go.th/th/> กฎหมายลิขสิทธิ์ สหรัฐอเมริกา (ipthailand.go.th) [4 กุมภาพันธ์ 2565]

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2559). *กฎหมายลิขสิทธิ์ ออสเตรเลีย*. [Online] <https://www.ipthailand.go.th/th/> กฎหมายลิขสิทธิ์ ออสเตรเลีย (ipthailand.go.th) [4 กุมภาพันธ์ 2565]

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2559). *กฎหมายลิขสิทธิ์ อังกฤษ*. [Online] <https://www.ipthailand.go.th/th/> กฎหมายลิขสิทธิ์ อังกฤษ (ipthailand.go.th) [4 กุมภาพันธ์ 2565]

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2559). *กฎหมายลิขสิทธิ์ ฮองกง*. [Online] <https://www.ipthailand.go.th/th/> กฎหมายลิขสิทธิ์ ฮองกง (ipthailand.go.th) [4 กุมภาพันธ์ 2565]

ณัฐกิตติ์ ศิริพงศ์ธาริน. (2559). *การขาสสิทธิการแปลของสำนักพิมพ์ไทยออกต่างประเทศ. การศึกษาอิสระ* สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญนิศากร เมฆฉาย. (2548). *การใช้ลิขสิทธิ์โดยชอบธรรมกับงานบริการวิชาการของบรรณารักษ์ห้องสมุด*. รายงานวิจัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พวงรัตน์ อัสวพิศิษฐ์. (2557). *คดีดังที่ถูกละเมิดฟ้องฐานไปสแกนหนังสือกว่า 200 ล้านเล่ม. TCJ ทำความ* จริงให้ปรากฏ. [Online] <https://www.tcijthai.com/news/2014/06/archived/3949>. [2 พฤษภาคม 2564]

อรพรรณ พนัสพัฒนา. (2557). *คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.

อำนาจ เนตยสุภา, และชาญชัย อารีวิทยาเลิศ. (2558). *คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

Picciotto, Salomone. (2002). Copyright licensing: the case of higher education photocopying in the UK. *European Intellectual Property Review*, 24(9), 438-447.

U.S. Copyright Office Fair Use Index. (2022). *Princeton University Press V. Michigan Document Services Inc [1996]*. [Online] <https://caselaw.findlaw.com/us-6th-circuit/1059114.html> [10 January 2022]